

galt. Hvorvidt en handling er god eller dårlig, beror på hvor godt den bidrar til alle berørte parter velferd eller lykke. Tilsvarende gjelder for politiske institusjoner og politisk vedtatte lover. Deres moralske verdi er en funksjon av hvor nyttige de er med henblikk på å fremme lykke og å hindre lidelse.

Mill understreker at nytte som grunnleggende moralsk norm må være forankret i menneskets vedvarende interesser som «et progressivt vesen» (Mill, 1859/1991, s. 15). Ved å karakterisere mennesker som progressive vesener markerer han avstand til Bentham's oppfatning om at lykke kan sidestilles med en følelse av fysisk velbehag (jf. seksjon 16.3). Fysisk velbehag som mål på lykke kan egne seg for griser og andre dyr, men ikke for oss mennesker. Grunnen er at vi har evner som dyr ikke har. I den grad vi er oss bevisst disse evnene, vil vi også finne det utilfredsstillende om vi ikke får anledning til å utvikle og bruke dem. Sanselig nytelse er ikke nok for å bli lykkelig som menneske. Vi må også utvikle intellektet og de sidene av oss selv som er forbundet med evnen til selvrefleksjon og praktisk overveielse. For å bli lykkelige må vi med andre ord utvikle vår evne til positiv frihetsutøvelse.

I tråd med denne tankegangen står nytteverdien av frihet sentralt i Mills begrunnelse for at den enkelte bør ha omfattende handlefrihet. Det er ikke negativ frihet i seg selv som er verdifullt. Den negative friheten er viktig fordi den bidrar til å fremme velferd og lykke, som for Mill altså er nært knyttet til det å utvikle positive frihetsevner. Dette synet viser seg blant annet i måten Mill begrunner ytrings- og livsstilfrihet på.

19.2 Ytringsfrihet

Mill tar til orde for at det må være lov å gi uttrykk for ethvert synspunkt om ethvert tema så lenge ytringen ikke er egnet til å anspore til vold. Står det en lynsjemobb foran kornhandlerens dør, og noen roper «kornhandleren sultet ut de fattige!», kan personen som roper, straffes for det. I en slik situasjon bør man forstå at ytringen kan ha skadelige følger. Men ut over slike hensyn finnes det få gode grunner til å forby ytringer. At noen føler seg krenket av det andre sier eller skriver, er ikke grunn nok til å iverksette negative sanksjoner mot den som ytrer seg. Faktisk, mener Mill, bør det i mindre tilspissede situasjoner være tillatt å ytre offentlig at kornhandleren sultet ut de fattige (Mill, 1859/1991, s. 62). Det kan tenkes at ytringen medfører ubehag for kornhandleren, men den representerer ingen umiddelbar fare for liv eller helse.

De fleste vil nok være enige i at ytringsfrihet er viktig. Men hvorfor er det egentlig galt å sensurere meninger? Det finnes flere ulike svar på dette spørsmålet. I dette og kommende kapitler skal vi redegjøre for noen av dem. Og først ut er altså Mills begrunnelse for en vidtrekkende ytringsfrihet.

Mill hevder at undertrykkelse av tanker og ideer er et ran av nåværende og kommende generasjoner. Uavhengig av om oppfatninger er sanne eller usanne, taper vi på å sensurere dem (Mill, 1859/1991, s. 21). Hvis en oppfatning er sann, består tapet i at sensur fratar oss sjansen til å erstatte en usann oppfatning med en sann oppfatning. Vi mister en mulighet til å forstå bedre den verden vi lever i. Dette gjelder også om man sensurerer oppfatninger som bare er delvis sanne. Ingen har absolutt visshet. Alle mennesker er